

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ
МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА

БУЖИНЕЦЬКА К.Б.

**ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ
ІЗ ПОРУШЕННЯМИ КОГНІТИВНОГО
РОЗВИТКУ**

Методичні рекомендації

Кропивницький
2021

УДК 37.013:376-056.36

Б 90

Бужинецька К. Б.

Б 90 Особливості мотиваційної компетентності дошкільників із порушеннями когнітивного розвитку : методика / К.Б. Бужинецька. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 31 с.

ISBN 978-966-189-622-1

У методичних рекомендаціях охарактеризовано порушення когнітивного розвитку дітей та особливості мотиваційної готовності старших дошкільників; окреслено методичні прийоми формування мотиваційної готовності дошкільників із порушеннями когнітивного розвитку; запропоновано корекційні технології та методи роботи з дітьми з порушеннями когнітивного розвитку та ін.

Посібник адресовано педагогічним працівникам, психологам спеціальних та інклюзивних закладів освіти та всім, кому небайдужа доля дітей з особливими потребами.

УДК 37.013:376-056.36

ISBN 978-966-189-622-1

© Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2021
© ТОВ «Імекс-ЛТД», 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. МОТИВАЦІЙНА ГОТОВНІСТЬ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ КОГНІТИВНОГО РОЗВИТКУ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК МОТИВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ...6	
1.1. Порухення когнітивного розвитку в дітей.....	6
1.2. Особливості мотиваційної готовності дошкільників з порушеннями когнітивного розвитку.....	11
2. МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ В ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ КОГНІТИВНОГО РОЗВИТКУ.....	14
3. ІГРОВІ ЗАВДАННЯ ТА ВПРАВИ НА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ.....	26
ЛІТЕРАТУРА.....	29

ВСТУП

Перехід дитини з дитячого закладу освіти в шкільне середовище є важливим етапом її життя, у яке входить навчання – діяльність обов'язкова, відповідальна, що потребує систематичної організованої праці. Усе це ставить перед дитиною завдання послідовного, цілеспрямованого засвоєння знань, їх узагальнення і систематизація, уміння використати в життєдіяльності практично, що передбачає формування нових психологічних якостей дитини, розвиток її пізнавальної діяльності та ін. Тобто, готовність дитини до навчання охоплює всі сфери її життя та діяльності.

В умовах особистісно-зорієнтованого підходу до навчання, у положеннях якого проголошено, що тільки особистісно-значущі поняття засвоюються учнем, – мотивація є один із тих засобів, які спонукають учнів до продуктивної пізнавальної діяльності активного засвоєння змісту освіти, що, у свою чергу, впливає на рівень сформованості мотиваційної компетентності школярів.

Саме мотиваційна компетентність дитини містить певні якості та є найважливішою передумовою для гармонійного входження дитини в навчальне середовище. Мотиваційна компетентність взаємопов'язана з такими складниками розвитку дитини як: мотиваційна готовність (сприйняття дитиною змісту та процесу навчання); інтелектуальна готовність (пізнавальні процеси, сенсомоторні навички, здатність до наукованості); особистісна готовність (мотивація, воля, емоції, спрямованість

особистості, самосвідомість); соціальна готовність (комунікативна та соціальна).

У свою чергу, мотиваційна готовність містить: широкі соціальні мотиви навчання, або мотиви, пов'язані з потребами дитини в спілкуванні з іншими людьми, з бажанням учня зайняти певне місце в системі доступних суспільних відносин та мотиви, пов'язані безпосередньо з навчальною діяльністю, або «пізнавальні мотиви».

Кожний з мотивів у тій або іншій мірі присутній у структурі мотиваційної компетентності дошкільника та має той чи інший вплив на формування і характер його майбутньої навчальної діяльності.

1. МОТИВАЦІЙНА ГОТОВНІСТЬ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ КОГНІТИВНОГО РОЗВИТКУ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК МОТИВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

1.1. Порухення когнітивного розвитку в дітей.

Особливості когнітивного розвитку в дітей почали вивчати порівняно недавно, утім психологи різних країн зібрали достатньо матеріалу, що дозволяє виокремити певні порушення когнітивної сфери дітей.

Розглянемо найпоширеніші з них.

1. Зниження об'єму слухової пам'яті.

Учителі експериментальних шкіл засвідчують, що сучасним дітям набагато важче вчити вірші напам'ять. Вони часто не можуть повторити (навіть просто змістовно, а не дослівно) слова вчителя, а зміст домашнього завдання слід обов'язково записувати на дошці, бо те, що просто говорить, діти пишуть з великими помилками змістовного характеру.

Випадок з практики: один учень четвертого класу приніс у щоденнику таке повідомлення для батьків «Принести тапочки для екскурсії до музею». Вражені батьки зателефонували вчительці, яка пояснила, що первинний текст звучав так: «Принести гроші на проїзд до музею та екскурсію. Для занять з ритміки слід придбати тапочки».

Звичайно, що не лише погана пам'ять стала причиною такого урізання тексту, – тут і вплив гіпертексту як специфічної

структури і так званої «немови» з її особливостями побудови тексту, та врешті-решт поганої уваги, про яку буде говоритися нижче. Однак головну роль усе ж відіграла нездатність дитини сприймати на слух і запам'ятовувати більш-менш довгі тексти.

2. Уповільнення розвитку децентрації.

У дітей з когнітивними порушеннями формується занадто центрована на собі поведінка. Такий учень дуже дратівливий, часто вдається до агресивних дій стосовно не тільки однокласників, але й учителів.

Причиною цього виступає просто спілкуванням з самим собою. Дитина вибирає тільки ті контакти, які відповідають її внутрішнім настановам. Таке спілкування, навіть коли в «розмову» включено багато співрозмовників, більше нагадує монолог, аніж діалог чи, тим більше, полілог. Нездатність будувати продуктивні дружні чи ділові взаємини призводить до готовності дитини вирішувати всі непорозуміння силою. До того ж учень, чия особистість формується під впливом участі в мілітарних комп'ютерних іграх, де він завжди може бути переможцем, оскільки має можливість вибирати комфортний для себе рівень складності гри, часто переоцінює свої фізичні здатності, а завжди налаштований нападати навіть тоді, коли ситуація сама по собі не вимагає жодного протистояння.

Погіршення уваги до такого рівня, що окремими спеціалістами навіть вводиться термін *«сформований синдром розсіяної уваги»*.

Дитина з когнітивними порушеннями погано помічає деталі, «не бачить» важливих елементів розповіді, загадки, математичної задачі. Учителям доводиться по кілька разів акцентувати увагу дітей на кожному з важливих моментів уроку. До певної міри можна сказати, що вони використовують методику В.Ф. Шаталова, але видатний учитель-новатор застосовував її до цілого уроку, а тут іноді доводиться розчленовувати пояснення окремих смислових частин навчального матеріалу.

3. Кліпове (NET) мислення.

В анкетах учителів часто згадуються проблеми, які виникають в учнів під час написання переказів – діти не можуть зв'язно викласти текст, бо він розпадається в них на частини, які можуть навіть смислово погано пов'язуватися між собою. Такі проблеми характерні для дітей, які звикли використовувати гіпертекст. У гіпертексті думки не утворюють послідовні структури, вони зв'язані асоціативно. Кліпове мислення, на думку Т.Семеновських, – це «процес відображення множини різних властивостей об'єктів без урахування зв'язків між ними, який характеризується фрагментарністю інформаційного потоку, алогічністю, повною різномірністю інформації, що поступає високою швидкістю переключень між частинами, фрагментами інформації, відсутністю цілісної картини сприймання оточуючого світу».

4. Погіршення аналітико-синтетичного мислення аж до порушення процесу аналізу явищ, нездатність осмислювати інформацію, розрізняти навіть протилежні твердження.

5. Втрата здатності до сприймання об'ємних текстів.

Однією із найпоширеніших скарг учителів, особливо середньої школи, є нарікання на те, що діти перестали читати книжки. Вони пов'язують це явище з небажанням дітей читати, утратою інтересу до книги. Однак реальність є дещо інша. Діти просто не здатні зосередитись на великому тексті, вони звикають до коротких повідомлень, які не потребують зосередженості, концентрації уваги, відслідковування сюжетних ліній. Цифрові діти одночасно і перенасичені інформацією, і постійно потребують нової інформації, яку не збираються ні аналізувати, ні запам'ятовувати.

6. Багатозадачність, яка виливається в неможливість зосередитись на якійсь одній роботі.

Цю проблему ґрунтовно вивчали спеціалісти Лабораторії комунікації людини та інтерактивних медіа Стенфордсько-

го університету та Інституту майбутнього мислення при Оксфордському університеті. Результати їхніх досліджень подаємо за Л.Лисак та Д.Беловим.

Під багатозадачністю розуміється одночасне сприймання інформації з декількох джерел і спроби виконувати декілька дій одночасно або безпосередньо одна за одною. Е.Офір і К. Насс, що вивчали людей, які виконують одночасно від двох до шести дій (перегляд електронної пошти, читання і написання коротких повідомлень, спілкування в Facebook, електронні ігри тощо), прийшли до висновку, що лише 3% випробовуваним вдавалося успішно поєднувати багаточисельні потоки інформації. Інші відчували значні труднощі в здійсненні інтелектуальної діяльності. Так, учасники експериментів не могли в більшості своїй абстрагуватися від неістотної інформації, їм було потрібно більше часу, аби переключитися з одного завдання на інше. Вони вважали за краще постійно шукати нову інформацію і відчували труднощі в ситуаціях, коли потрібно було звернутися до вже знайомих їм відомостей. Дослідники прийшли до висновку, що люди, які практикують багатозадачність, відчувають проблеми з концентрацією уваги, часто відволікаються, не можуть відокремити головне від другорядного, не здатні зосередитися на виконанні однієї дії, їм складно відмовитися від звички одночасного виконання декількох завдань навіть у тих випадках, коли цього не вимагається.

Характерним проявом уже сформованої багатозадачності є потреба хоча б у якомусь фоновому супроводі основної роботи – дитина читає книгу і слухає музику, час від часу підхоплюється і виконує не пов'язані із навчанням дії – починає перекладати книги, витирати пил, телефонувати приятелю тощо.

Для подолання нав'язливої багатозадачності потрібна кваліфікована допомога психолога, спеціальні тренінги зосередженості.

7. Заміна вирішення задачі перебором варіантів. Потреба в наочній схематизації навчальних дій.

Недоліки і переваги дітей з когнітивними порушеннями мають враховуватись, водночас слід відводити більше часу на розвиток тих когнітивних здатностей, які виявляються недостатньо сформованими, але без яких людині важко існувати в реальному (фізичному) світі і контактувати з реальними (живими) людьми, а не фантазійними аватарами. Педагоги повинні їх розуміти і відповідно до їхніх особливостей перебудовувати свої методи навчання, «підлаштовуючися» до їхніх пізнавальних можливостей.

На сучасному рівні наукових знань вирізняють легкі, помірні і складні когнітивні порушення (Л.Прохоренко).

При легких когнітивних порушеннях прояви незначні і виявляються тільки в одній із когнітивних функцій (погіршення пам'яті / надмірна втомлюваність / труднощі у вирішенні будь-яких завдань).

При помірних когнітивних порушеннях зниження відбувається відразу в декількох когнітивних функціях.

При складних когнітивних порушеннях спостерігається значна кількість симптомів когнітивних порушень й очевидні серйозні проблеми зі сприйняттям навколишньої дійсності (наприклад, «деменція» – найскладніше когнітивне порушення, яке призводить до дезадаптації особистості в повсякденному житті).

1.2. Особливості мотиваційної готовності дошкільників з порушеннями когнітивного розвитку.

Перші дослідження мотивації та потреб дітей, які мають труднощі в навчанні, були зроблені в зв'язку з вивченням причин шкільної неуспішності і необхідністю вироблення психолого-педагогічних підходів до її подолання.

Ученими (Н.Менчинська, Н.Белопольська, І.Кулагіна, Т.Пускаєва та ін.) під час дослідження системи мотиваційної діяльності, насамперед навчальної у старших дошкільників, які мали затримки психічного розвитку, легкий ступінь порушення інтелекту, розлади уваги та гіперактивність й ін., тобто тих категорій дітей, які в сучасній науці об'єднано до порушень когнітивного розвитку (Л.Прохоренко), було виявлено те, що такі діти приходять до школи з недостатньо розвинутою когнітивною та мотиваційною сферою у порівнянні з однокласниками з нормотиповим розвитком.

Порушення когнітивного розвитку спостерігаються при затримці психічного розвитку і найчастіше виявляються в зниженні швидкості обробки інформації, сповільненні мисленневих процесів, зниженні швидкості реакції на зовнішні стимули, порушенні зорового і просторового сприйняття, зниженні мотиваційних характеристик, нездатності оцінювати реальність досягнення мети. Зниження уваги і високе відволікання є одними з найбільш поширених при гіперактивному розладі з дефіцитом уваги. Ці порушення суттєво знижують якість навчання дитини через підвищену виснаженість і зниження концентрації уваги. Когнітивні порушення виникають і при розладах аутистичного спектра й характеризуються зниженням пам'яті, утрудненням зорово-моторної координації, дезадаптацією в соціумі та ін.. Помірні когнітивні порушення зустрічаються при порушеннях інтелекту (Л.Прохоренко).

Особливості мотиваційної сфери спостерігаються за всіма трьома основними групами мотивів: зовнішніми (страх,

нагорода), внутрішніми (бажання, ініціатива самої дитини) і проміжно-змагальними (мотивом виступає порівняння своїх досягнень з досягненнями інших).

З внутрішніх мотивів домінують ігрові мотиви, мотиви збереження цілісного звичного функціонування (Н.Белопольська, Л.Кузнецова), у той час як у однолітків із нормальним розвитком провідними в молодшому шкільному віці стають пізнавальні мотиви, пов'язані з прагненням до інтелектуальної активності, оволодінням новими вміннями, знаннями і навичками, і широкі соціальні (Л.Божович), що відображають потребу дитини зайняти певне положення в системі доступних їй суспільних відносин. Крім того, діти із порушеннями когнітивного розвитку схильні до стресових реакцій і в ситуації підвищеної тривоги (небезпеки не встигнути виконати завдання, піддатися покаранню) їхня продуктивність у більшості випадків падає, хоча в деякої частини дітей виникає мобілізація сил. Важливим є той факт, що при позитивних відносинах та підтримці дитини з боку близьких дорослих, у таких дітей може відмічатися підвищена продуктивність (Л.Кузнецова, Р.Трігер). Це, з одного боку, обумовлюється їхньою підвищеною чутливістю і вразливістю в ситуації критичних зауважень з боку дорослих, а з іншого – у цьому вкладено певний потенціал пізнавального і соціального розвитку дітей з порушеннями когнітивного розвитку.

Мотиваційна сфера дітей із порушеннями когнітивного розвитку, так само як і інші сторони їхньої психіки, дисгармонійна з точки зору співвідношення реального рівня розвитку (як правило, трохи більш низького) і потенційних можливостей. Це проявляється в розбіжності між «відомими» і «реально діючими мотивами» (К.Бужинецька, Л.Прохоренко). На відміну від дошкільників із порушеннями інтелектуального розвитку, які не мають адекватних уявлень про майбутню шкільну дійсність, діти із ЗПР мають досить правильні уявлення про ха-

рактар майбутньої навчальної діяльності, про співвідношення часу, відведеного на уроки, і зміни, про очікування вчителів та ін. Проте ці знання не активують їх, як це спостерігається в однолітків із нормотиповим розвитком, навпаки, вони найчастіше вважають за краще зберегти дошкільний алгоритм життєдіяльності.

Отже, діти з порушеннями когнітивного розвитку приходять до школи з недостатньо розвинутою системою спонукачів у порівнянні з однолітками з нормотиповим розвитком. Уявлення про школу в більшості дітей з порушеннями когнітивного розвитку виявляються досить фрагментарними. Для них характерний низький рівень виконання навчальних і ненавчальних завдань, обумовлений зниженою навчальною мотивацією і відсутністю пізнавальних інтересів.

2. МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ В ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ КОГНІТИВНОГО РОЗВИТКУ

Загальні стратегії формування мотивів.

1. Необхідно вибудовувати теоретичну логіку предмета, правильно орієнтувати дітей щодо формування в них розумових дій, щоб в учнів не виникло безпорадності перед новим навчальним матеріалом. Учителю треба зробити учня співучасником навчання, а не виконавцем його волі. Мотивацією може бути окреслення перспектив вивчення теми, визначення мети вивчення навчального матеріалу, удосконалення навичок, необхідних для розв'язання проблеми, усвідомлення співучасті та взаємодії з іншими.

2. Потрібно задіювати навчальні потреби, які в учнів уже сформовані. Учитель має добирати такий навчальний матеріал, який викликав би інтерес до пізнання нового. Учень має усвідомити, що знання потрібні йому для досягнення певної конкретної мети.

3. На уроці потрібно чергувати методи і форми навчання. Різноманітність заохочує учнів до діяльності, мотивує їхню роботу. Рольові ігри, дискусії, мозкові штурми, демонстрації, проектна діяльність, створення аудіовізуальних презентацій, робота в малих групах – усе це стимулює учнів до вивчення навчального матеріалу.

4. Перед кожним учнем потрібно ставити реалістичні ви-

моги. Вимоги вчителя мають бути високими, але не настільки, щоб учні не могли їх виконати і тому втрачали інтерес до навчання. На початку вивчення теми вчитель повинен ознайомити учнів із вимогами, пояснити, чого вони мають навчитися, допомогти кожному учневі поставити перед собою цілі, яких він має досягнути. Нереальні цілі можуть призвести до розчарування і втрати інтересу до навчання. Крім того, цілі, визначені самим учнем, завжди є більш ціннісними, ніж поставлені вчителем або батьками.

5. Ускладнювати вимоги потрібно поступово. На початку семестру вчитель має створити для учня ситуацію успіху, а потім поступово підвищувати вимогливість. Вчитель не повинен забувати про диференціацію навчання. Якщо вправи включають різнорівневі за складністю завдання, то кожен учень матиме змогу відчувати успіх під час виконання завдань доступного для нього рівня.

6. Потрібно забезпечити оперативний зворотний зв'язок учителя й учня та якомога коротший термін перевірки письмових робіт. Похвала й винагорода мають бути публічними. Зворотний зв'язок слугуватиме стимулом, він має бути чіткий і конкретний. Треба пояснювати учневі, у чому може бути його подальший прогрес, указати на сильні й слабкі сторони виконання роботи. Бажано створити умови, за яких школяр зможе ознайомитися з кращими роботами однокласників (зачитування фрагментів роботи на уроці, організація виставки робіт, викладання усіх творчих робіт в учительському блозі тощо).

7. Учень має очікувати на нагороду за успіх. Позитивні і негативні коментарі впливають на мотивацію. Похвала підвищує в учнів упевненість у собі, зміцнює почуття власної гідності. Вчитель обов'язково повинен похвалити слабких учнів навіть за докладені зусилля, навіть якщо робота є невдалою!

8. Аналізуючи (і особливо критикуючи!) учнівську роботу, необхідно бути конкретним. Учень має відчувати, що вчитель

критикує певні невдалі сторони роботи, а не його самого. Необхідно уникати принизливих коментарів.

9. Треба уникати жорсткої конкуренції між учнями. Конкурс викликає тривогу, що може перешкоджати навчанню. У жодному разі не можна порівнювати учнів між собою, краще порівняти нинішні досягнення учня з його попередніми. При цьому треба зосереджуватися на прогресі, удосконаленні, а не на негативних сторонах.

10. На уроках, де це можливо, необхідно залишати за учнем право обирати види роботи. Учень охоче виконує завдання, вибрані з переліку. Тому, коли альтернативні завдання формують однакові поняття, треба пропонувати учням на вибір вправи, теми для презентацій чи творчих робіт, домашні завдання.

11. Переглянувши методи, форми і стилі навчання, можна подолати низьку мотивацію учнів до навчання.

Шляхи формування мотивації школярів до навчання та підвищення їхніх навчальних досягнень.

1. Щоденна увага до кожного учня, визнання його особистості.

2. Своєчасна ліквідація прогалин у знаннях і організація оперативної допомоги кожному учневі, що відстає в навчанні.

3. Формування мотивації навчання як необхідного стимулу бажання учня до навчання.

4. Перехід до інноваційних методів навчання, що дають можливість розкрити потенційні можливості кожного учня, повірити у власні сили.

5. Організація навчального процесу з визначенням трьох головних видів складності під час пояснення матеріалу, його закріплення і оцінювання.

6. У підготовці будь-якої теми навчальний матеріал поділяти на кілька блоків.

7. Вивчення умов, у яких виховується кожна дитина, урахування їх у навчальній діяльності.

8. Співпраця з батьками, спільне формування педагогічної культури сім'ї.

Методи та прийоми, що сприяють підвищенню мотивації навчальної діяльності.

№	Методи стимулювання та мотивації навчальної діяльності (впливають на активізацію внутрішньої мотивації)	Прийоми
1	<i>Метод емоційного стимулювання в поєднанні зі словесним методом</i>	Прийоми зацікавлення, здивування: <ul style="list-style-type: none"> • наведення цікавих прикладів, парадоксальних фактів; • аналіз уривків із художньої літератури про життя та діяльність видатних науковців і громадських діячів; • цікаві аналогії; • порівняння наукових і народних тлумачень окремих мовних явищ; • створення ситуації новизни, інформування про сучасні наукові дослідження

№	Методи стимулювання та мотивації навчальної діяльності (впливають на активізацію внутрішньої мотивації)	Прийоми
2	<i>Навчальні дискусії</i>	Прийом парадоксу
3	<i>Наочні</i>	Демонстрація
4	<i>Проблемно-пошукові</i>	<ul style="list-style-type: none"> • створення проблемної ситуації (порівняння навчальних об'єктів, виділення суттєвих ознак, групування, класифікація, узагальнення, визначення протиріч тощо); • «мозкова атака»; • дослідницькі, прикладні, творчі, інформаційні проекти
5	<i>Практичні</i>	виконання навчальних завдань (важливо дати учневі алгоритм виконання завдання)
6	<i>Методи, які стимулюють пізнавальні запитання учнів</i>	Незакінчені завдання, тексти, які спонукають учнів ставити запитання або шукати правильних шляхів виконання; запитання спрямовані на отримання додаткової інформації

№	Методи стимулювання та мотивації навчальної діяльності (впливають на активізацію внутрішньої мотивації)	Прийоми
7		<ul style="list-style-type: none"> • самостійне творче складання завдання; • самостійне складання завдань за аналогією на новому змісті; • пошук аналогів у повсякденному житті
8	<i>Методи, що стимулюють ініціативу, яка проявляється під час діяльності</i>	<ul style="list-style-type: none"> • прийом навмисних помилок; • прийом спільного з учителем пошуку розв'язання проблеми; • прийом «лабіринту»; • прийом виконання практичних завдань
9	<i>Методи, що стимулюють колективну ініціативу й спільну діяльність</i>	<ul style="list-style-type: none"> • створення ситуації змагання в різних видах діяльності; • створення ситуацій, що вимагають допомоги однокласнику; • створення ситуацій, які вимагають критики

Рекомендації щодо формування внутрішньої мотивації.

- Вивчити особливості вікової мотиваційної сфери.
- Зважати на провідні вікові мотиви.
- Використовувати різноманітні форми й методи організації роботи, особливо зовнішньо привабливі й цікаві, що враховують суб'єктивний досвід учнів щодо теми, яка розглядається.
  - Створювати атмосферу зацікавленості кожного учня як у власній роботі, так і в роботі всього класного колективу.
  - Стимулювати учнів до використання різноманітних способів виконання завдань на уроці без побоювання помилитися, одержати неправильну відповідь.
  - Заохочувати прагнення учнів до самостійної роботи, аналізувати під час уроку різні способи виконання завдань, запропоновані дітьми, відзначати та підтримувати всі прояви діяльності, що сприяють досягненню учнями мети.
  - Створювати педагогічну ситуацію спілкування, що дозволяє кожному учневі, незалежно від ступеня його готовності до уроку, виявляти ініціативу, самостійність і винахідливість у способах роботи.
  - Обговорювати з учнями наприкінці уроку не лише те, «про що ми дізналися» (що опанували), але й те, що сподобалось (не сподобалось) та чому; що хотілося б виконати ще раз, а що зробити по-іншому.
  - Під час опитування на уроці (виставлення оцінок) аналізувати не лише правильність (неправильність) відповіді, але і її самостійність, оригінальність, бажання учня шукати та знаходити різноманітні способи виконання завдань.
  - Оголошуючи домашнє завдання, слід повідомляти не лише його зміст та обсяг, але й давати докладні рекомендації щодо раціональної організації навчальної роботи, яка забезпечить виконання домашнього завдання.

Рекомендації щодо формування мотиваційної готовності дошкільників з порушеннями когнітивного розвитку.

1. «Навчати, граючись» або «граючись, навчати». Бо гра – це спосіб життя і діяльності дитини. Гратися – це завжди весело, цікаво. Під час гри дитина позасвідомо, без напруги засвоює, і закріплює надзвичайно багато інформації.

2. Створення ситуації успіху для дитини, формування в неї віри у власні сили.

3. Розвивати природну допитливість дитини, зробити процес навчання цікавим для малюка.

4. Встановити позитивні стосунки з батьками. Від ставлення до навчального закладу та до вихователя всієї сім'ї й дитини залежить і бажання цієї дитини вчитися.

4. Навчити дитину поділяти складні завдання на етапи і виконувати ці етапи послідовно. Це знизить у дитини напруження перед великими і складними завданнями, додасть їй упевненості та навчить планувати свою діяльність.

5. Враховувати, що за типом сприйняття нового матеріалу учнів умовно можна поділити на три типи: візуали, аудіали та кінестетики. Добирати такі методи, прийоми та засоби навчання, за яких учень будь-якого з цих типів був би успішним і почувався б комфортно.

Загальні стратегії формування мотивів.

1. Необхідно вибудовувати теоретичну логіку предмета, правильно орієнтувати дітей щодо формування в них розумових дій, щоб в учнів не виникло безпорадності перед новим навчальним матеріалом. Учителю треба зробити учня співучасником навчання, а не виконавцем його волі. Мотивацією може бути окреслення перспектив вивчення теми, визначення мети вивчення навчального матеріалу, удосконалення навичок, необхідних для розв'язання проблеми, усвідомлення співучасті і взаємодії з іншими.

2. Потрібно задіювати навчальні потреби, які в учнів уже сформовані. Учитель має добирати такий навчальний матеріал, який викликав би інтерес до пізнання нового. Учень має усвідомити, що знання потрібні йому для досягнення певної конкретної мети.

3. На уроці потрібно чергувати методи і форми навчання. Різноманітність заохочує учнів до діяльності, мотивує їхню роботу. Рольові ігри, дискусії, мозкові штурми, демонстрації, проектна діяльність, створення аудіовізуальних презентацій, робота в малих групах – усе це стимулює учнів до вивчення навчального матеріалу.

4. Перед кожним учнем треба ставити реалістичні вимоги. Вимоги вчителя мають бути високими, але не настільки, щоб учні не могли їх виконати і тому втрачали інтерес до навчання. На початку вивчення теми вчитель повинен ознайомити учнів із вимогами, пояснити, чого вони мають навчитися, допомогти кожному учневі поставити перед собою цілі, яких він має досягнути. Нереальні цілі можуть призвести до розчарування і втрати інтересу до навчання. Крім того, цілі, визначені самим учнем, завжди є більш ціннісними, ніж поставлені вчителем або батьками.

5. Ускладнювати вимоги потрібно поступово. На початку семестру вчитель має створити для учня ситуацію успіху, а потім поступово підвищувати вимогливість. Учитель не повинен забувати про диференціацію навчання. Якщо вправи включають різнорівневі за складністю завдання, то кожен учень матиме змогу відчути успіх під час виконання завдань доступного для нього рівня.

6. Потрібно забезпечити оперативний зворотний зв'язок учителя й учня та якомога коротший термін перевірки письмових робіт. Похвала й винагорода мають бути публічними. Зворотний зв'язок служитиме стимулом, він має бути чітким і конкретним. Треба пояснювати учневі, у чому може бути його

подальший прогрес, указати на сильні й слабкі сторони виконання роботи. Бажано створити умови, за яких школяр зможе ознайомитися з кращими роботами однокласників (зачитування фрагментів роботи на уроці, організація виставки робіт, викладання всіх творчих робіт в учительському блозі тощо).

7. Учень має очікувати на нагороду за успіх. Позитивні і негативні коментарі впливають на мотивацію. Похвала підвищує в учнів упевненість у собі, зміцнює почуття власної гідності. Учитель обов'язково повинен похвалити слабких учнів навіть за докладені зусилля, навіть якщо робота є невдалою!!!

8. Аналізуючи (і особливо критикуючи!) учнівську роботу, необхідно бути конкретним. Учень має відчувати, що вчитель критикує певні невдалі сторони роботи, а не його самого. Необхідно уникати принизливих коментарів.

9. Треба уникати жорсткої конкуренції між учнями. Конкурс викликає тривогу, що може перешкоджати навчанню. У жодному разі не можна порівнювати учнів між собою, краще порівняти нинішні досягнення учня з його попередніми. При цьому треба зосереджуватися на прогресі, удосконаленні, а не негативних сторонах.

10. На уроках, де це можливо, необхідно залишати за учнем право обирати види роботи. Учень охоче виконує завдання, вибрані з переліку. Тому, коли альтернативні завдання формують однакові поняття, треба пропонувати учням на вибір вправи, теми для презентацій чи творчих робіт, домашні завдання.

11. Переглянувши методи, форми і стилі навчання, можна подолати низьку мотивацію учнів до навчання можна.

Шляхи формування позитивної мотивації навчання.

1. Спеціальна організація навчальної діяльності, що реалізується за допомогою створення навчально-проблемної ситуації.

2. Доступність змісту навчального матеріалу, що пропо-

нується вчителем на уроці.

3. Використання на уроках елементів гри; цікавий виклад матеріалу.

4. Постійне створення та «підкріплення» ситуації успіху в навчанні та учінні (наприклад, позитивна реакція на будь-який прояв відповідального ставлення дитини до виконання своїх навчальних обов'язків).

КОРИСНІ ПОРАДИ!

1. Спирайтеся на бажання дитини. Важливе не те, чого бажаємо ми самі, а те, чого хоче учень. Він не винний у своїх бажаннях. Завдання педагога – змінити напрямок його прагнень, якщо вони не збігаються з педагогічними цілями.
2. Використовуйте ідентифікацію. Примушуйте своїх учнів чогось палко забажати. Головне, «щоб бажання виникли», а ви змогли б їх використати.
3. Враховуйте інтереси й нахили. Говоріть про те, що цікавить ваших учнів, точніше, з цього починайте. Намагайтесь обернути «побічні» інтереси дитини на свою користь. У важких випадках ідіть від яскравої форми до змісту, від емоцій до логіки.
4. Використовуйте наміри. Пам'ятайте: намір виникає на основі потреби. Знаходьте можливість допомогти учням у здійсненні їхніх намірів.
5. Заохочуйте бажання досягти визнання. Багато дітей учиться не тільки заради знань, а й заради престижу. Не слід нехтувати цим бажанням.
6. Шукайте чесноти, схвалюйте успіхи, давайте дитині шанси. Пам'ятайте, що завжди краще хвалити, ніж критикувати. Авансуйте найменші позитивні зрушення. Безпрограшний стимул – «Я вірю, що ти зможеш!»

КОРИСНІ ПОРАДИ!

7. Зробіть діяльність привабливою. Використовуйте зовнішньо привабливі й цікаві форми роботи, оформлення результатів, кінцевої оцінки діяльності.
8. Іноді просто говоріть «Треба!». Але цьому закликові завжди надавайте особистісної спрямованості: «Це потрібно зробити! Ти ж вольова людина!».
9. Використовуйте ситуацію. Різні життєві ситуації, що виникли випадково, потрібно помітити й миттєво використати як стимул.

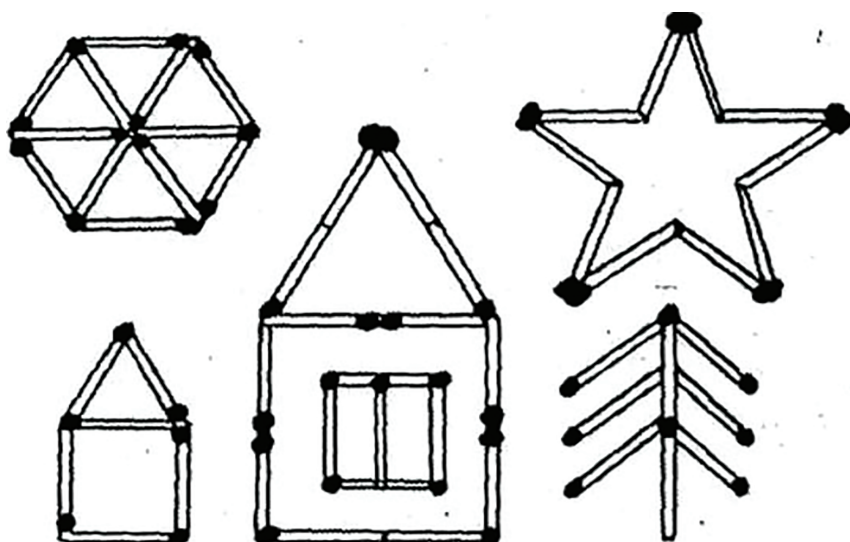
3. ІГРОВІ ЗАВДАННЯ ТА ВПРАВИ НА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ

Гра «Складаємо фігурки»

Мета: розвиток зорової пам'яті.

Інструкція: Для цієї гри необхідно мати 30—40 паличок (сірників). Ведучий каже: «Я покажу вам фігурку, складену з паличок». Через 1-2 секунди фігурки накривають аркушем паперу. «За цей короткий проміжок часу ви повинні скласти таку саму фігурку. Якщо паличка пропущена чи покладена неправильно, це визнається помилкою. Починаймо!».

Перша фігура – «будиночок», далі – «зірочка», «сніжинка», «ялинка».

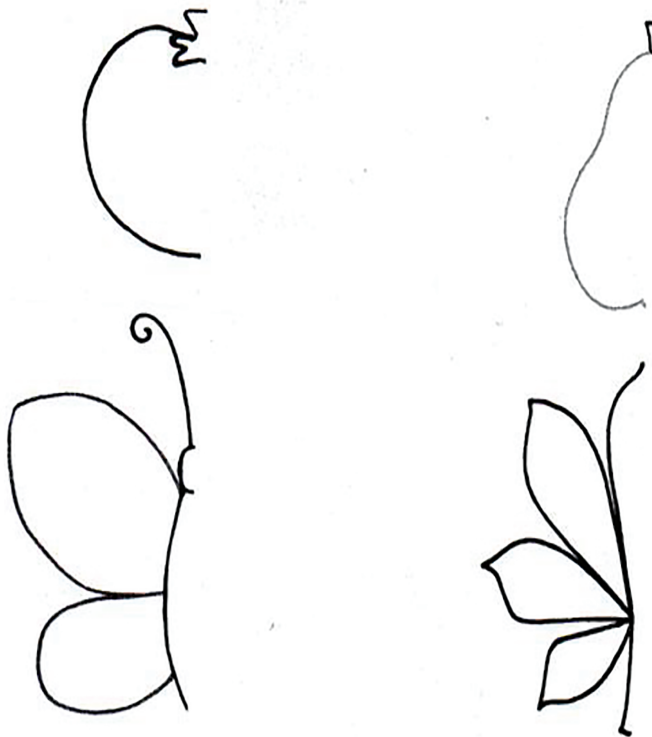
Гра «Що наплутає художник?»

Гра «Впізнай і домалюй»

Мета: вправляти дітей у розвитку уваги, розвивати відчуття симетрії; виявити рівень знань у виборі кольору предмета і його подальшої заштриховки.

Хід гри: на аркушах намальована половина якогось предмета (квітка, хатинка, ялинка тощо). Потрібно домалювати другу частину предмета і зафарбувати його.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бужинецька К.Б. Мотиваційна готовність до гри у дошкільників з порушеннями когнітивного розвитку / К.Б. Бужинецька // Педагогіка та психологія: стратегії, технології, інновації: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції 15 червня 2017р. – Київ : ТОВ «Задруга», 2017. – 112с.
2. Бужинецька К.Б. Проблема мотиваційної компетентності у дошкільників з когнітивними порушеннями / К.Б. Бужинецька // Практична психологія в інклюзивному середовищі : Матеріали I Всеукраїнської наукової інтернет-конференції 21 лютого 2019 р. – Переяслав-Хмельницький:Видавець Я.М. Домбровська, 2019. – 258с.
3. Діти з особливостями розвитку в звичайній школі [автор-укладач Л.В. Туріщева]. / Л.В. Туріщева. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 111, с. – (Серія «Психологічна служба школи»).
4. Засенко В.В., Прохоренко Л.І. Нова українська школа – стратегія розвитку освіти дітей з особливими потребами / В. Засенко, Л.Прохоренко // Nauka Edukacja Wychowanie I Praca. – Warszawa-Siedlce. – 2018. – С. 149-158.
5. Прохоренко Л.І. Когнітивні порушення у дітей: аналіз проблеми / Діти з особливими потребами в освітньому просторі : Збірник матеріалів V Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології «Діти з особливими потребами в освітньому просторі», 10-11 жовтня 2019 року, Чернігів (Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка).]. – Київ : Симоненко О. І., 2019 – С. 22 – 25. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/717874>
6. Прохоренко Л.І. Дитина із труднощами у навчанні / Л.І. Прохоренко. – Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. – 48 с. – (Інклюзивне навчання за нозологіями).
7. Прохоренко Л.І., Бабяк О.О., Недозим І.В., Баташева

Н.І. Бар'єри в навчанні та участі дітей з когнітивними порушеннями: особливості розвитку дітей із ЗПР, РАС, ГРДУ. / Л.І. Прохоренко, О.О. Бабяк, І.В. Недозим, Н.І.Баташева. – Чернівці: «Букрек», 2018. – 31 с.

8. Прохоренко Л.І., Бужинецька К.Б. Психологічні аспекти пізнавальної мотивації дітей з порушеннями когнітивного розвитку / Л.І. Прохоренко, К.Б. Бужинецька // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне навчання в Новій українській школі» (26-27 березня 2018 року). – Тербовля : Інтерсервіс, 2018. – С. 184-187.

9. Стандартизація навчання школярів з порушеннями когнітивного розвитку : навчально-методичний посібник / О.О.Бабяк, Н.І.Баташева, А.Л. Душка, Н.В. Недозим, О.В. Орлов, Л.І. Прохоренко // за ред. В.В. Засенко, Л.І. Прохоренко. – Київ : Наша друкарня, 2019. – 332 с.

Навчальне видання

Бужинецька Ксенія Борисівна

**ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ
ІЗ ПОРУШЕННЯМИ КОГНІТИВНОГО
РОЗВИТКУ**

Методичні рекомендації

Головний редактор – Т. С. Самиляк
Технічний редактор О. М. Корнілов
Коректор – О. Д. Архангельський
Комп'ютерна верстка – П. А. Грім
Обкладинка –

Видано державним коштом. Продаж заборонено.

Формат 60x84/16. Обл.вид.арк. Замовлення №
Поліграфічно-видавничий центр ТОВ «Імекс-ЛТД»
Свідцтво про реєстрацію серія ДК № 196 від 21.09.2000.
25006, м. Кропивницький, вул. В. Панченка, 29
тел./факс (0522) 32-08-32, 32-17-05
E-mail: design@imex.kr.ua